

Amoureuze perikelen van Johanna Theodora, barones van Dedem

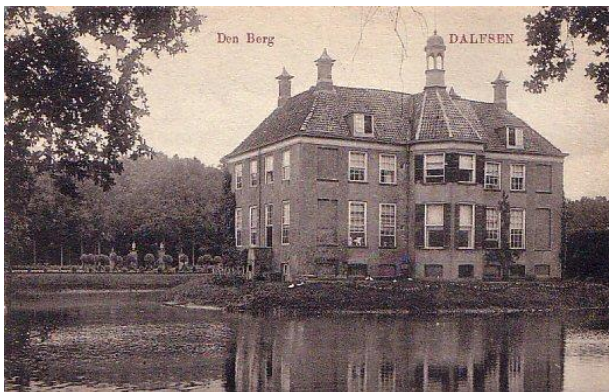
Albert van der Kaap

Jonge weduwe wordt zwanger van getrouwde man. Het zal in de negentiende eeuw (en ook daarna) vaak genoeg zijn gebeurd, zonder dat er in de pers, laat staan de landelijke pers, aandacht aan werd besteed en zeker zonder dat er zelfs een boek over verscheen. Waarom gebeurde dit dan wel in het geval van Jeanette van Dedem en Johannes Gerrit van Rijn?

Een eerste verklaring is dat het bij de genoemde Jeanette gaat om barones Johanna Theodora van Dedem van Huis Den Berg uit Dalfsen en bij Johannes om dominee van Rijn. Een tweede verklaring is dat de schoonvader van Jeanette, de schatrijke Zwolse wijnhandelaar Nicolaas Pruimers, er alles aan deed om het leven van zijn schoondochter zo zuur mogelijk te maken.

Dat aan de geschiedenis in 2016 een boek is gewijd 'De barones en de dominee'¹, is te danken aan de grote hoeveelheid materiaal die bewaard is gebleven en aan het speurwerk van de auteur Wim Coster, die steeds meer geïntrigeerd raakte door het verhaal.

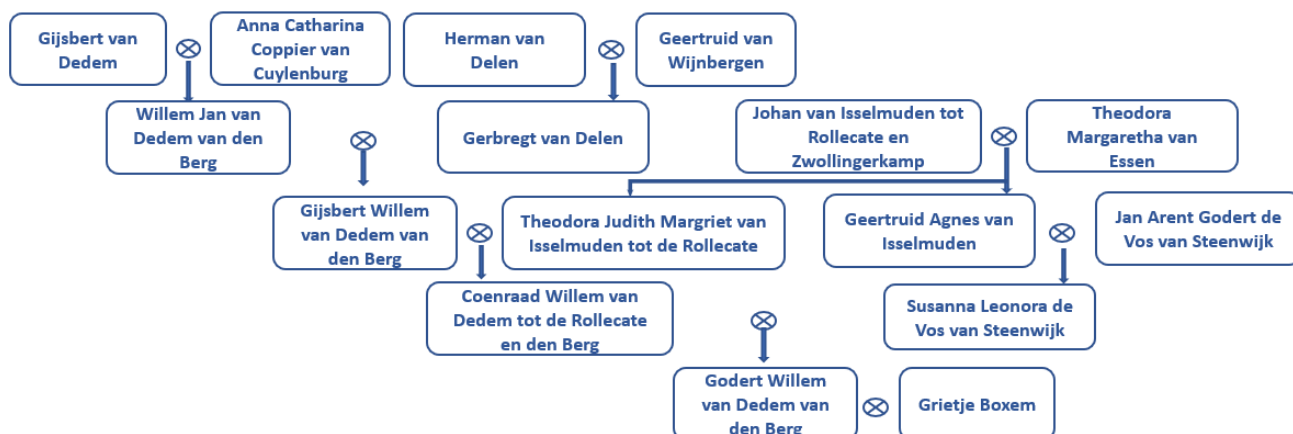
Dat ik er in dit artikel aandacht aan besteed is het gevolg van een ander artikel waarin ik in ga op de bewoningsgeschiedenis van Huis Vosbergen in Heerde. Jeanette was een zus van Alexander van Dedem, de betovergrootvader van Catharina en Jeanne Kamerlingh Onnes, die tegenwoordig eigenaar zijn van Huis Vosbergen.

De oudste vermelding van Huva Ten Berghe dateert uit 1483. In 1700 werd het gekocht door baron Willem Jan van Dedem, die er samen met zijn vrouw Gerbregt van Delen een nieuw huis voor in de plaats liet bouwen. Dit kwam in 1705 gereed. Het huis ontleent zijn naam aan een rivierduin dat er dichtbij ligt.²

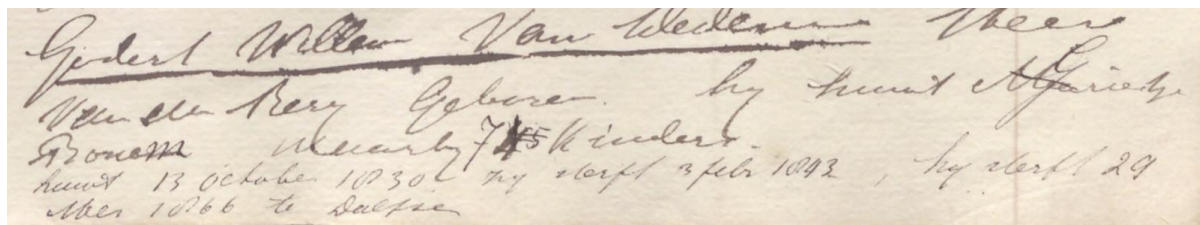
¹ <https://bit.ly/43bav8d>. Over het boek: <https://www.deswollenaer.nl/nieuws/algemeen/188287/de-barones-en-de-dominee-spoor-van-een-verboden-liefde-voert-naar-zwitserland>

² <https://www.havezatedenberg.nl/>

Johanna Theodora (Jeanette) van Dedem

Johanna Theodora (Jeanette) barones van Dedem³ werd geboren op 15 september 1835 op Huis den Berg in Dalfsen. Zij overleed na een turbulent leven op 8 maart 1911 in St. Leonards on Sea (Sussex). Zij was een dochter van Godert Willem baron van Dedem tot den Berg en Grietje Boxem, geboren op 23 juni 1809 in Zwartsluis, overleden op 2 februari 1843 in Dalfsen. Zij was een dochter van Peter Willems Boxem en Femmigje Everts en niet van adel. Zij was als dienstmeid werkzaam op Den Berg en blijkbaar viel Godert Willem, die achttien jaar ouder was en al 39 jaar, voor haar. Zij trouwde op 13 oktober 1830 in Dalfsen en Grietje werd, ondanks (of juist door) het grote standsverschil, gerespecteerd door haar omgeving.

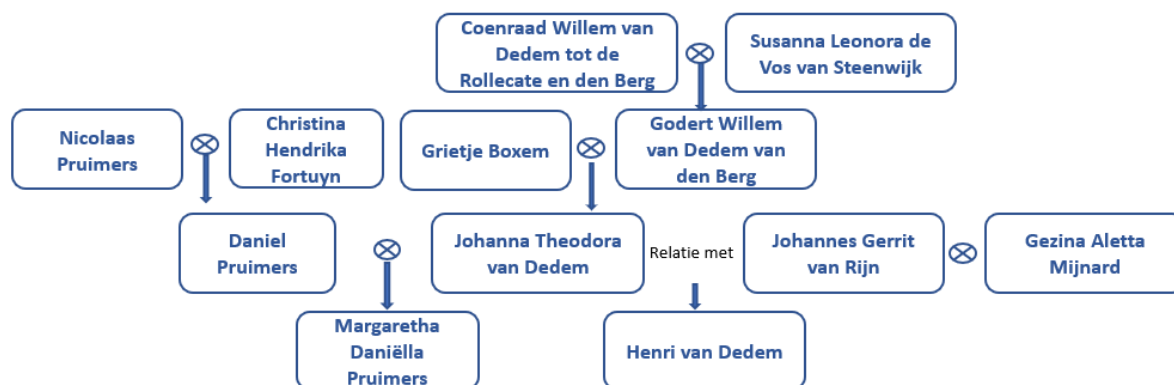

Jeanette trouwde op 30 juli 1856 met Daniel Pruimers, geboren op 14 oktober 1835 in Zwolle. Net als haar moeder was ook haar man niet van adel, maar dat werd ruimschoots gecompenseerd door het feit dat hij de zoon was van een rijke wijnhandelaar, Nicolaas Pruimers, getrouwd met Christina Hendrika Fortuyn.

Met Daniel kreeg zij, op 17 april 1858 in Zwolle, een dochter, Margaretha die zij, na de vroege dood van haar man op 31 juli 1859, Daniëlla noemde (bij vonnis rechtbank van 8 februari 1860 toegevoegd als voornaam). Op 16 september 1863 ontnemt de rechter in Zwolle haar de voogdij over haar dochter.

³ Tekst is grotendeels afkomstig van

https://www.dbnl.org/tekst/laan005cke01_01/laan005cke01_01_2178.php

Het gezin van Godert Willem baron van Dedem tot den Berg en Grietje Boxem⁴

Susanna Leonora (Suzette) van Dedem was de oudste zus van Jeanette. Zij werd geboren op 1 februari 1831 op Den Berg in Dalfsen en overleed op 28 februari 1902 in Delft. Zij trouwde in Dalfsen op 23 juli 1858 met Pieter Maas Geesteranus, geboren op 19 augustus 1832 in Delft, zoon van Jean Albert Maas Geesteranus⁵ en Maria Elisabeth den Gelder. Suzette woonde in Delft en was van daaruit zeer betrokken bij de kwestie waarin Jeanette terecht kwam. Vooral in brieven, de afstand van Delft naar Dalfsen/Zwolle was in die tijd nog een behoorlijke hinderpaal, probeerde Suzette een bemiddelende rol te spelen tussen haar vader en Jeanette, zonder veel resultaat.

Coenraad Willem van Dedem was de oudste broer van Jeanette. Hij werd geboren op 28 juli 1832 in Dalfsen en overleed op 10 maart 1916 op havezate Den Alerdinck⁶ in Laag Zuthem, dat hij in 1868 had gekocht. Hij was ingenieur en trouwde op 11 oktober 1865 in Zwolle met Sophie Henriette Wilhelmine Westenberg, geboren op 10 maart 1837 in Kampen en overleden op 5 maart 1906 op Alerdinck, dochter van Joan Westenberg en Sophie Henriette Wilhelmina Weidenbach.

Den Alerdinck in Laag Zuthem. De havezate bleef ruim een eeuw eigendom van de familie Van Dedem.

⁴ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-baris/l27162.php>

⁵ Omdat de naam Geesteranus zou uitsterven met Willemina Susanna Geesteranus, getrouwd met Pieter Cornelisz Maas, zijn bij Koninklijk Besluit van 1849, beide familienamen samengevoegd, waardoor hun zoon Jean Albert Maas Geesteranus heet.

⁶ <https://alerdinck.nl/wp-content/uploads/2020/07/Alerdinck-boekje.pdf>

Na de dood van Godert Willem baron van Dedem op 7 maart 1978 werd het huis met de daarom heen liggende bossen, inclusief park, grachten en tuin, verkocht aan de zakenman Frans Lurvink.⁷

Alexander van Dedem⁸, broer van Jeanette, werd geboren op 7 februari 1838 in Dalftsen en overleed op 1 maart 1931 in Brummen. Hij trouwde (1) op 10 maart 1864 in Deventer met Christina Catharina Roessingh Udink, geboren op 24 oktober 1833 in Enschede en overleden op 10 december 1904 in Arnhem, dochter van Johannes Theunis Roessingh Udink, heer van Singraven⁹ en Christina Bernardina Kemper. Christina was eerder, op 11 augustus 1853 in Denekamp, getrouwd met baron Jurgen Nicolaas van Heerdt, zoon van baron Jacob Pieter van Heerdt en Maria Catharina Bijsterbos. Alexander en Christina kregen twee kinderen.

Alexander trouwde op 8 mei 1907 met Antoinette, barones de Vos van Steenwijk, geboren op 13 juli 1858 in Zwolle, overleden op 29 juli 1952 in Velp. Zij woonden op Voorstonden, dat sinds 1905 haar eigendom was.¹⁰ Zij was een dochter van Jan Arend Godert de Vos van Steenwijk en Agatha Marie Francoise van Aerssen Beijeren.

Huis Voorstonden

Huis Voorstonden is een buitenplaats in de plaats Brummen, in de Nederlandse provincie Gelderland. De omliggende buurtschap Voorstonden is naar het landgoed vernoemd. Baron de Vos van Steenwijk koopt Voorstonden in 1857 en verhuurt het huis aan baron van Brakell. Hij gaat er in 1872 zelf wonen na een verbouwing. In de loop der tijd wordt ook het interieur vernieuwd. Alleen de werkkamer en het souterrain ademt nog een zestiende-eeuwse sfeer uit.

Baron de Vos van Steenwijk vererft Voorstonden in 1905 aan zijn dochter. Deze erfenis valt na haar dood in 1952 en een leegstand van veertien jaar toe aan een neef. Ook deze baron de Vos van Steenwijk verhuurt het huis, onder meer aan de Vereniging Het Hoogeland, een zorginstelling. Zijn twee dochters geven het huis binnen de zestiende-eeuwse grachten voor veertig jaar in erfpacht aan mevrouw Hoogenberk-Rink en haar kinderen. Zij kopen op den duur het huis en de zoon dr. Ir. E.J. Hoogenberck vestigt er zijn architectenbureau.

⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Den_Alerdinck

⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Alexander_van_Dedem

⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_Theunis_Roessingh_Udink

¹⁰ <https://mijngelderland.nl/inhoud/verhalen/havezate-voorstonden>

Voorstonden.

Links: Alexander, baron van Dedem, lid van de ARP, lid van de Tweede Kamer en gedeputeerde van Overijssel.

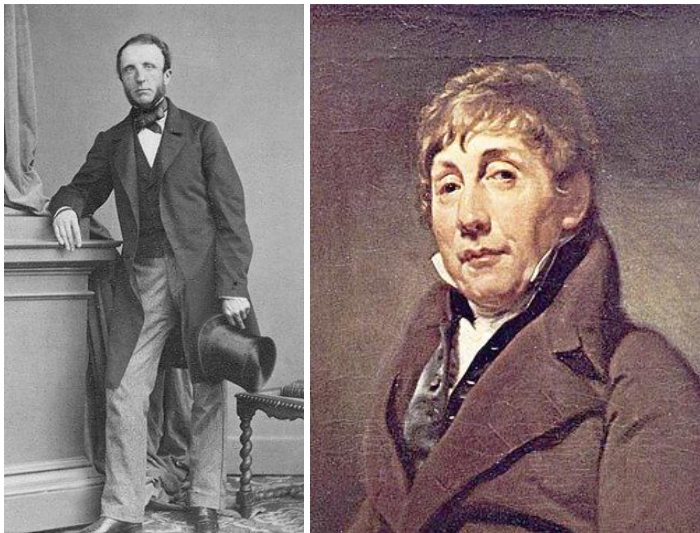

Rechts: Johannes Theunis Roessingh Udink, heer van Singraven, geboren op 25 februari 1805 te Enschede. Hij werd als lid van het welgestelde Enschedese geslacht Roessingh (1913 opgenomen in het Nederlands Patriciaat). Zijn vader was Hendrik Jan Roessingh (1781 - 1822), zijn moeder Johanna Berendina van Heek (1782 - 1863), dochter van Hendrik Jan van Heek (1759 - 1809) en van Engelbertha Lasonder (1755 - 1799). Johannes Roessingh erfde op jeugdige leeftijd een aanzienlijk

vermogen van fl. 650.000. Zijn oudoom Theunis Udink¹¹ (1765 - 1811) in Amsterdam had hem tot universeel erfgenaam gemaakt, reden waarom ook diens namen in 1808 aan de zijne werden toegevoegd. Johannes werd in 1829 eigenaar van Singraven en kwam op tragische wijze aan zijn einde. Omdat hij in bed nog wilde lezen, stond er een kaars op zijn nachttafel. De gordijnen vatten vlam en hij overleed aan de opgelopen brandwonden.

Zijn zoon Hendrik Jan Bernhard Roessingh Udink, kwam op soortgelijke wijze aan zijn einde. Hij is dan ook de geschiedenis ingegaan als "de verbrande Roessingh Udink". Hij had sinds het overlijden van zijn jonge vrouw en haar doodgeboren dochtertje nog slechts belangstelling voor de inhoud van zijn wijnkelder. Toen de 46-jarige weduwnaar in 1878 na een avondje doorzakken zijn olielamp omstootte, vatte zijn lange baard vlam. Het personeel kwam op zijn hulpgeroep aansnellen maar het was al te laat; de arme Roessingh stond in lichter laaien. Hulpvaardig gooiden ze hem in de Dinkel om de vlammen te doven. Dat lukte. De bewoner overleefde het ongeval echter niet en overleed op 19 augustus 1878.¹²

Alexander trouwde (2) in 1907 met Antoinette barones de Vos van Steenwijk, dochter van Jan Arend Godert de Vos van Steenwijk (zoon van Carel de Vos van Steenwijk¹³ en Sophia Cornelia Huygens) en Agatha Marie Françoise van Aerssen Beijeren.¹⁴

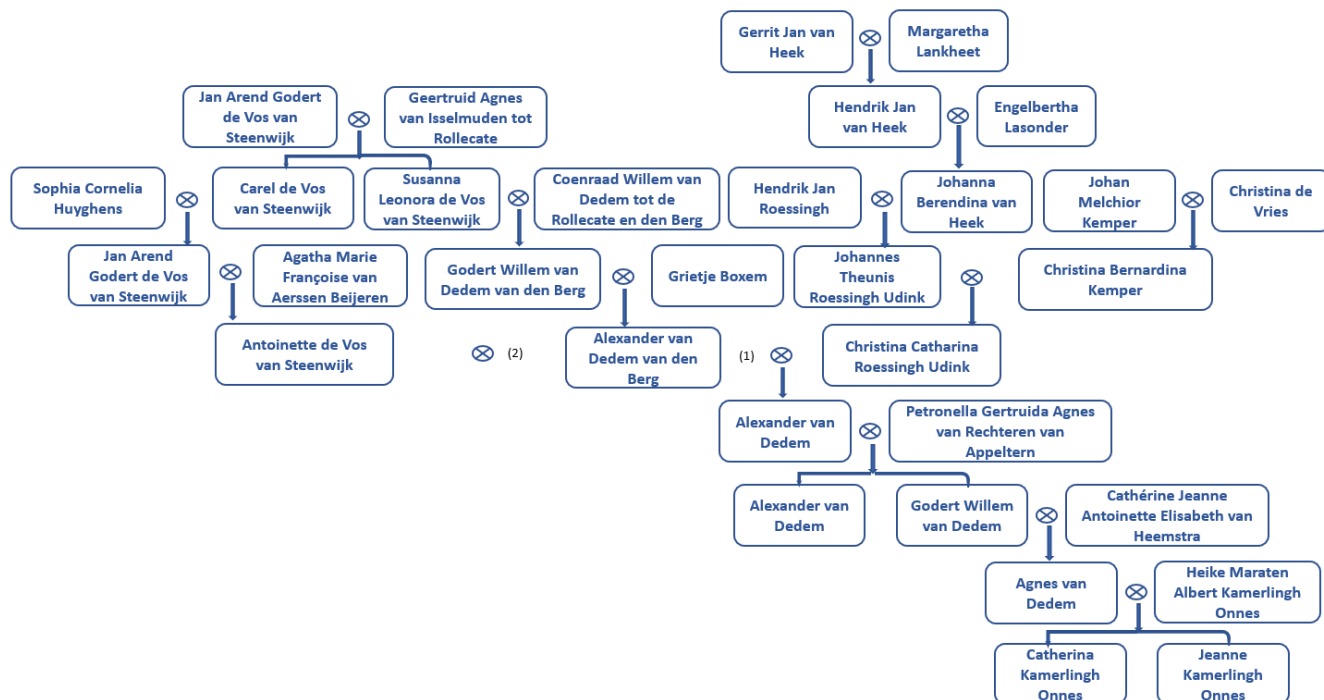
Jan Arend Godert Bar de Vos van Steenwijk en (rechts) zijn vader Carel de Vos van Steenwijk.

¹¹ <http://www.uding.com/udink/udinkd1.htm>

¹² <https://koetshuis-singraven.nl/historie/>

¹³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Carel_de_Vos_van_Steenwijk_\(1759-1830\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Carel_de_Vos_van_Steenwijk_(1759-1830)) Agatha Marie

¹⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Van_Aerssen

Godert Willem van Dedem¹⁵, jongste broer van Jeanette, werd op 17 december 1840 geboren in Dalfsen en overleed op 18 maart 1911 in Dalfsen. Hij trouwde op 9 november 1866 met Eva Roelina Westra, geboren op 17 augustus 1842 in Dwingelo, overleden in 1932, dochter van raadsheer Jan Hendrik Westra en Susanna Leonora van Holthe. Hij was kantonrechter, lid van Provinciale Staten van Overijssel en Gelderland en lid van de Tweede Kamer. Hij kocht Den Aalshorst¹⁶.

Hij bleef gronden aankopen, waaronder in 1873 het kerngebied van Den Aalshorst, groot 35 ha, die hij van zijn tante Johanna Theodora Feith- van Dedem, kinderloos en weduwe, overnam.

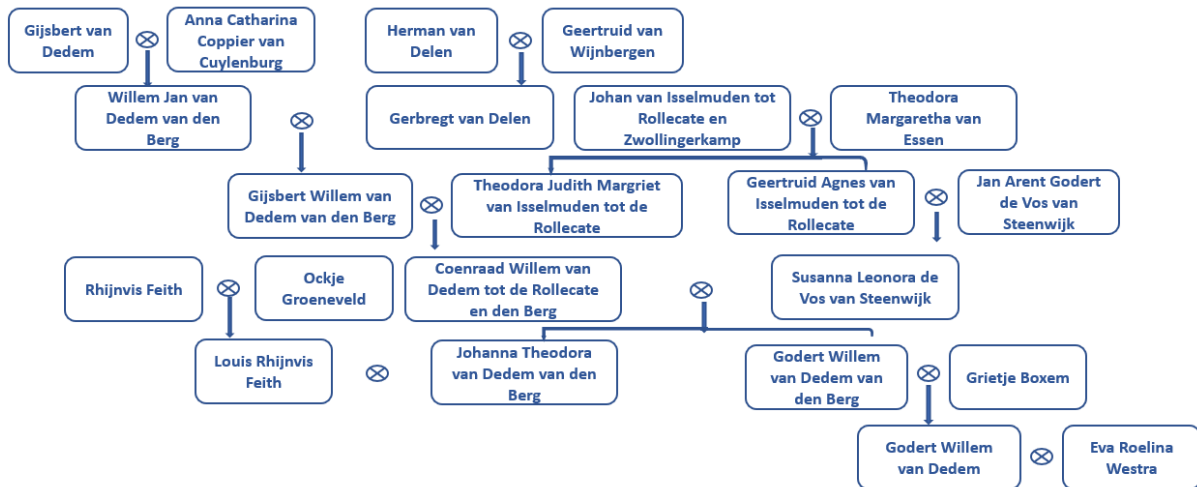

Godert Willem van Dedem.

¹⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Godert_Willem_van_Dedem_\(1840-1911\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Godert_Willem_van_Dedem_(1840-1911))

¹⁶ <https://mijnstadmijsdorp.nl/app/historische-kring-dalfsen-1/verhalen/godert-willem-van-dedem-en-den-aalshorst>

Op 10 november 1839 werd er nog een levenloos kind geboren en op 8 november 1842 een zoon, Jan Arend Godert, die nog geen jaar werd en op 27 mei 1843 overleed.

Jeanettes verhouding met een getrouwde man

Daniel Pruimers stierf 31 juli 1859, 23 jaar oud na een ziekbed, waarin hij en zijn vrouw begeleid en getroost werden door dominee Johannes Gerrit van Rhijn, de zesde predikant van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Zwolle. Dit troosten stopte niet bij de dood van Daniel. Diverse keren per dag, ook 's avonds bracht Johannes een bezoek aan het huis van de weduwe.

Huis van Jeanette (foto Annelotte Coster).

Deze bezoeken bleven niet zonder gevolgen. Jeanette raakte zwanger van hem wat voor haar aanleiding was om een half jaar door te brengen in het Zuid-Franse Hyères. Daar werd op 8 december 1862 haar zoon geboren die aanvankelijk de naam Hendrik van Denem, zoon van Jeanette van Denem, kreeg.

Wim Coster zegt in een artikel van Elias van der Plicht, dat Jeannette slachtoffer is. *'Ze denkt wel dat ze de touwtjes in handen heeft, maar is compleet in de ban van haar minnaar. Van Rijn heeft wel wat weg van een overjarige loverboy, hij heeft haar helemaal in de greep.'* Ik vraag me af of de beschikbare bronnen deze conclusie toelaten.¹⁷

¹⁷ <https://www.trouw.nl/nieuws/heel-nederland-smulde-van-deze-zwolseliefdesaffaire~bf6334c4/>

Jeanette, die niet zelf voor kind wil of kan zorgen vindt in de echtgenote van de metselaar César Bérnard uit een naburig dorp, iemand die bereid is als min te fungeren. In april van het jaar daarop wordt het kind voor onbepaalde tijd afgestaan aan die min, die daar 5.500 francs voor ontvangt. Bij een rechterlijke uitspraak van 16 september 1863 te Zwolle wordt de barones de Voogdij over haar dochtertje ontnomen. In december gaat ze in hoger beroep. Zij verwijt haar invloedrijke schoonvader de kwade genius te zijn achter alle aanklachten die tegen haar zijn ingediend.

De affaire heeft, uiteraard, ook gevolgen voor Johannes Gerrit,. Hij zit negen maanden in de cel en wordt op 22 april 1864 afgezet als predikant in Zwolle, een vonnis dat op 9 augustus van dat jaar wordt overgenomen door de Generale Synode.

Jeanette en Johannes verlieten Nederland en woonden afwisselend in Engeland en de Verenigde Staten. Zij woonden bijvoorbeeld in Holland (Michigan), Chicago en Californië, waar Johannes in 1898 stierf.

Jeanette keerde terug naar Engeland en woonde o.a. in St. Leonards-On-Sea aan Warrior Square (Hastings) en tijdens de laatste zes weken van haar leven lag ze in het Buchanan Hospital in Hastings. Ze is begraven op het Hastings Borough Cemetery.

En Gezina Aletta Mijnard?

Opvallend in de bronnen en in het boek van Wim Costers is dat Gezina Aletta Mijnard, de vrouw van Johannes Gerrit, nagenoeg geheel afwezig is. Hoe ging zij om met het overspelige gedrag van haar man? Het lijkt erop dat zij en haar man niet meer in één bed sliepen. Toch kreeg zij in februari 1861 nog een kind van Johannes, in een periode waarin de relatie van hem met Jeanette zeker niet meer alleen een religieuze relatie was van dominee tot gemeentelid.

Gezina vestigt zich, komend uit Diepenheim, op 20 oktober 1883 in Enschede, waar ze meldt dat ze de echtgenote is van Johannes Gerrit van Rijn en vertrekt op 20 augustus 1886 naar Rotterdam.¹⁸ Het lijkt erop dat haar dochter Diederika haar vooruit was gegaan naar Enschede, want zij vestigde zich al op 18 april 1883 in Enschede om daar hoofd van een school te worden. Samen vertrokken zij op 20 augustus 1886 naar Rotterdam.

Enschede kende rond het midden van negentiende eeuw twee stadsscholen. Rond 1870 worden daarnaast ook scholen voor rooms-katholiek lager onderwijs gesticht. Een meisjesschool in het Larinksticht (1869) en een jongensschool aan de Oude Markt (1875). De school in het Larinksticht – het gebouw wordt geschonken door een particuliere weldoener – omvat ook een bewaar- en een handwerkschool. Je mag aannemen dat Diederika, als domineesdochter, hoofd van een van de twee stadsscholen is geweest, maar zekerheid daaromtrent is er (vooralsnog) niet. Of zou zij hoofd zijn geweest van de Franse school voor meisjes opgericht in 1815.¹⁹

De oudste stadsschool was de Torenschool of de Oude School op de markt, in 1645 gebouwd tegen de noordkant van de stadstoren.²⁰ De tweede school was de Boterschool, genoemd naar de botermarkt die hier werd gehouden, gebouwd omstreeks 1798/99. Het was een houten school eveneens op de Markt en diende als uitbreiding van de Oude School die te klein werd voor het groeiende aantal leerlingen. Ook deze school werd echter spoedig te klein en werd afgebroken. Het Marktplaatsplein werd hierdoor ruimer. De nieuwe school werd in 1828 gebouwd op de hoek van de Markt en de Haverstraat op het kerkhof en kreeg de naam van Kerkhofschool. Bij de stadsbrand van 7 mei 1865 werd ook deze school (net als de andere) geheel verwoest.²¹ Deze school werd op enig moment ook Bloemendaalschool genoemd naar meester Sander Bloemendaal. Deze naam ging later over op de school aan de Zuiderhagen De Bloemendaalschool werd opgericht in 1872 met zes lokalen. Deze school werd oorspronkelijk de tweede school genoemd als opvolgster van de tweede school. Diederika werkte in ieder geval niet op deze school omdat Bloemendaal de leiding had tot 1897.

In 1842 werd de niet meer gebruikte katholieke kerk achter 't Hofje ingericht als school voor 350 leerlingen. Dit werd de latere Van Braamschool.

¹⁸ Stadsarchief Enschede.

¹⁹ <https://www.shsel.nl/canon/23-onderwijs-in-de-19e-eeuw/>

²⁰ <https://shorturl.at/xyCJ1> Tubantia 19 maart 1956

²¹ Wiegman, T (.). De Openbare Lagere en Kleuterscholen in Enschede en Lonneker 1645-1985.

De nieuwe Kerkhofschool (voordien Boterschool) op de hoek Haverstraat-Markt (nu Oude Markt) werd in 1879 verbouwd tot een kantoor met pakkerij van Van Heek & Co. Tegenwoordig is het een studentensociëteit die ook de naam De Pakkerij heeft gekregen.

Na de brand waren er twee scholen in de Knijphoek.²²

Als haar jongste zoon, Cornelis, in 1885 trouwt woont Gezina in Enschede en blijkbaar heeft zij geen contact meer met haar man die in het buitenland verblijft. Gezina lijkt daar geen weet van te hebben. Ook weet zij niet of hij überhaupt nog wel leeft, want in de huwelijksakte van haar zoon staat dat het bestaan of verblijf van de vader onzeker is.

Op 30 augustus 1886 wordt Diederika (hoofd van een school) ingeschreven in Rotterdam, samen met haar moeder, (Mauritsstraat 86, Diergaardesingel 71, Couwenburghseiland 811, Pompenburgsingel 21²³). Zij kwamen beide uit Enschede. Haar moeder vertrok op 31 juli 1889 naar Barneveld om, op 17 februari 1891, opnieuw te worden ingeschreven in Rotterdam. Moeder vertrok op 22 april 1893 naar Apeldoorn. Diederika op 30 juli 1908 naar de prins Hendriklaan 177 in Den Haag.

²² Tubantia, 6 mei 1922 <https://shorturl.at/xOQ48>

²³ De Pompenburgsingel was oorspronkelijk het water dat zich tussen de stad en het zogenaamde *Couwenburghseiland* voor de noordelijke stadsmuur bevond.

Op 13 april 1917 ging zij, komend uit Den Haag, wonen aan de Vijverlaan 4 in Zutphen. Zij woonde daar met Maria Hermina Gertruda Constance Kolff van Oosterwijk, dochter van Lambertus Constantinus Catharinus Kolff van Oosterwijk en barones Geertruida Hermina van Isselmuden. Maria was van 1874 tot 1883 onderwijzeres in Den Haag, hoofd van een meisjesschool in Gorinchem van 1883 tot 1884, hoofd van een meisjesschool te Rotterdam van 1884 tot 1908. Op 24 juli van dat jaar ging ook de zoon van Diederika, Dirk Johannes, geboren op 3 januari 1889 in Lichtenvoorde, daar tijdelijk wonen om op 8 december weer te vertrekken naar Amsterdam. Op 1 mei 1920 ging ook Sara Johanna Léonore, zus van Maria, geboren op 24 oktober 1870 en overleden op 21 december 1959 in Lochem, aan de Vijverlaan wonen.²⁴

1	13-4-17	Kolff van Oosterwijk	Maria Hermina Gertruda Constance	T. Koop	13-4-17	Stad 1/2 Koning	0
2	13-4-17	Rijn van	Diederika Johanna T. n. v.	30 Jan	1854	Zutphen	0
3	24 Juli 1917	Rijn van	Dirk Johannes	3 Jan	1889	Lichtenvoorde	0
4	1 Mei 1920	Kolff van Oosterwijk	Sara Johanna Léonore	24 Okt	1870	Stad 1/2 Koning	0

Zij woonde in villapark 'Berkeloord' in Den Haag aan de W. van Dijkveldstraat 86, waar ook Maria Hermina woonde.

Gezina vertrok eerst naar Doetinchem en daarna naar Rotterdam. Uiteindelijk kwam ze in Apeldoorn terecht waar ze op 23 januari 1894 overleed. Ze werd weduwe genoemd maar in werkelijkheid overleefde haar 'man' haar vier jaar.

²⁴ <https://www.openarch.nl/szu:b8574c8d-ecfb-3452-81bd-57590e484631/nl>